
РОЗДІЛ 7.

МЕДІА-ТЕКСТ: ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

УДК 811.111'373.7

А. А. Бадан, І. О. Довгаль

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків

ЗАСОБИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті проаналізовані засоби інтерпретації політичних фразеологізмів у процесі перекладу з англійської на українську мову.

Ключові слова: політичні фразеологізми, фразеологічні одиниці, політичний текст.

У зв'язку із активною інтеграцією України у світовий економічний простір, трансформаційні процеси глобалізації охопили усі напрями суспільного життя. Сьогодні ми спостерігаємо активізацію міждержавних зав'язків, народної дипломатії, контактів із закордонними партнерами, що спричиняє необхідність вироблення єдиних мовних засобів передачі інформації між представниками влади різних країн та мешканцями всього світу.

Одним з найбагатших шарів сучасної фразеології є звороти та вирази, які пов'язані із соціально-політичним життям країн. До цього переліку належать термінологічні найменування соціальних та політичних явищ в країні, стали для певного культурного регіону фразеологічні одиниці, а також власні крилаті вислови, які притаманні окремим політичним фігурам. Все це створює додаткові ускладнення в процесі перекладу та інтерпретації офіційних звернень, промов, виступів, інших комунікативних текстів, що наближені до влади. Даються взнаки не тільки етнокультурні особливості певного політичного регіону, але й і психофізичний портрет промовця, який має слово.

Типовим є використання політичних фразеологізмів (ПФ), які відіграють роль мовних штампів, наприклад: *by the decision of – за рішенням; in reply to – у відповідь на; in a statement of – в зверненні; with reference to – у зв'язку із; to attach the importance – надавати значення, to take into account – брати до уваги*. Використання подібних зворотів створює у реципієнта відчуття надійності, довіри до промовця та інколи пом'якшує відсутність необхідного рівня інформативності в зверненні. У цьому випадку, головним завданням перекладача виступає збереження не тільки когнітивних, але й психологічних та емоційних відтінків комунікації. Особливо це важливо, коли процес донесення інформації здійснюється тільки в аудіальній або письмовій формі та можливість сприйняття інформації на невербальному рівні відсутня.

Також, процес перекладу ускладнює двозначність більшості політичних комунікацій. Політики не бажають показувати справжній стан речей, тому дуже часто використовують ПФ у якості евфемізмів та дисфемізмів, наприклад *fat товстий – big-boned, differently sized; людей із психічними розладами називають special, mentally challenged people*. Однак, використання подібних мовних засобів можливо не тільки для надання інформації необхідної форми політкоректності, але й для маніпулювання реципієнтом. Здатність евфемізмів маніпулювати реципієнтом визначається рядом факторів: по-перше, евфемізми приховують справжню сутність явища за рахунок створення нейтральної або позитивної конотації; по-друге, реципієнт звичайно не встигає виділяти евфемізми з контексту і осмислювати їх, так як велика кількість інформації в сучасному соціумі ускладнює орієнтацію в мовному матеріалі та його критичну оцінку; по-третє, щоб привласнити слову статус евфемізму, треба ідентифікувати табуйований денотат, що ховається за цим словом, інакше евфемізм не буде «розпізнано», наприклад: *«The Helsinki Committee said this meant that ethnic cleansing in Bosnia and Herzegovina is entering its final stage» – «Комітет Гельсінкі вважає, що етнічна чистка в Боснії і Герцеговині вступає у стадію завершення»* (<http://www.iwpr.net>). І саме тут на перший план для перекладача виходить необхідність збереження мовного коду, який звертається до підсвідомості реципієнта та створює необхідне психологічне підґрунтя. *«Чистка» – 1) Дія за знач. чистити 1), 2), 5); чищення. 2) Перевірка якої-небудь організації з метою звільнення її від ворожих, шкідливих або непотрібних елементів.* Отже, ні в одному зі словникових значень слово «чистка» не має на увазі вбивства, знищення людей, тому, будучи спожитим в переносному сенсі, здатне виконувати евфемістичну функцію – по-слаблювати, нейтралізувати негативну реакцію аудиторії.

Переклад політичних текстів і промов на інші мови також повинен зберігати всю силу вихідного матеріалу, включаючи лаконічність, специфічні мовні засоби, своєрідну лексику і термінологію, певні мовні прийоми.

До ПФ належать терміни – клішовані словосполучення, які описують явища політичного життя для певного регіону, наприклад: *адміністративно-командна система* (*планування економічної діяльності та управління економічною діяльністю здійснюється центральними органами влади; ініціатива підприємств зводиться практично до нуля*) – *command economy*. Подібні звороти відображають динамічну сферу життя, тому підлягають постійним змінам, частина з них є малостійкими, дуже швидко відходять в пасив та відмирають.

ПФ формуються у більшій своїй частині навколо ключових політичних понять, наприклад: *влада* (*вищі ешелони влади* – *higher level, разподіл влади* – *separation of powers*); *політика* (*політична криза* – *political crisis, політичний курс* – *policy line*); *партія* (*партія розпалась* – *party has disintegrated, партійний список* – *party list*); та ін. Коло цих слів створюється безмежна кількість фразеологічних одиниць, що стрімко входять в міждержавні комунікації. Адекватно підібраний еквівалент в процесі перекладу надає змогу підтвердити компетентність та професійний рівень політика-промовця.

На жаль, мають місце і інші випадки, коли політик свідомо використовує терміни із намаганням підмінити поняття, це надає інформації риторичного відтінку та відводить від суті, наприклад: слово «*проблема*» – *трактується, не як питання, що необхідно вирішити, а як безвихідна ситуація, тому в залежності від первинного значення можливі варіанти перекладу* – *problem, trouble, dilemma, job, objective, issue, proposition, question*.

Спостереження показують, що однією із важливих складових сучасних політичних комунікацій є їх метафоричність. Численні метафори повторюються багато раз, з'являються в мові політиків, ЗМІ, що дає змогу розглядати їх у процесі перекладу ПФ, наприклад: показати кузькіну маті–*fix smb's wagon*.

Проаналізувавши роботи з класифікації фразеологічних одиниць, можна виділити такі семантичні групи:

Неповні фразеологічні одиниці: набір лексичних елементів, де хоча б один з них вжито у своєму прямому значенні [4, 5] – *buy up* – *змітати з полиць, white lie* – *біла брехня, talk back to* – *грубити у відповідь, to clear up* – *прояснити, on the ball* – *на сторожі.*

Напівпрозорі фразеологічні одиниці:

1. Зрозуміти значення оригіналу неможливо за допомогою лексичного складання, але цілком реально при логічному аналізі або використанні абстрактної уяви [2] – *to go without saying* – *само-собою зрозуміло, narrow-minded* – *обмежений, to keep one's word* – *тримати слово, to play by ear* – *грати на слух.*

2. Елемент, або набір елементів, які за допомогою свого первісного значення формують загальну семантику фразеологічної одиниці [4] – *kick the habit* – *позвавитись звички, toe the line* – *робити за правилами, face-to-face* – *один-на-один, be with someone* – *підтримувати когось*, але тут треба виключити приклади, що не можуть бути зрозумілими без спеціального історичного підґрунтя, або приклади із порушенням «умов реальності», бо це теж може із легкістю спричинити появу двозначності [5] – *bite the bullet* – *закусити кулю (стійко витримувати політичну поразку; вираз бере початок з часів, коли були невідомі анестезуючі засоби і пораненим мали стискати зубами кулю, щоб не кричали від болю під час операції), red herring* – *копчений оселедець (збивати з пантелику: під час полювання він використовувався задля відволікання собак).*

3. Набір зворотів, які несуть фігуративну або метафоричну інформацію, але мають пряме тлумачення [4] – *keep one's head* – *зберегти голову, catch fire* – *зайнятися (вийти з себе), close ranks* – *зімкнути ряди (об'єднатися), alarm bells ring* – *пожежна тривога, behind someone's back* – *за спиною в когось.*

Повні фразеологічні звороти (core) [4]: жоден з елементів сам-по-себі не несе логічного навантаження [5] – *kith and kin* – *найближче оточення, touch and go* – *бути на краю, a wet blanket* – *неприємна людина, kick around* – *обговорити.*

Приведена система семантичної класифікації дає змогу відокремити масив повних фразеологічних зворотів від решти, бо саме вони є найважчими для вивчення та адекватного перекладу. Система дуже близька до класифікації В. В. Виноградова, але більш повно та чітко виділяє саме групи ПФ. Це відбувається завдяки поєднанню в собі методики декількох західних шкіл з вивчення проблем фразеології, а, як відомо, сучасним трендом розповсюдження політичної лексики є повне або часткове калькування мовних одиниць західного світу, тому використання аутентичних методик класифікації є найбільш доречним в процесі вивчення та перекладу ПФ.

Підводячи підсумки, можна сказати, що при дослідженні особливостей перекладу ПФ існує проблема необхідності врахування специфічних особливостей менталітету носіїв мови, тому що політичні фразеологізми є основним фоном економічної, політичної і соціальної сфер життя.

Сила впливу слова в перекладі політичних текстів залежить від майстерності перекладача, оскільки стойть на стику різних галузей людської думки. На переклад політичних текстів впливає рівень володіння перекладачем іноземної мовою, знання психології та її прийомів, вміння володіти словом на високому лінгвістичному рівні.

Окрім того, на переклад політичних текстів в сильній мірі вплине і спосіб донесення до аудиторії сенсу політичної заяви: в усному мовленні, у вигляді статті чи інших засобів. Від способу передачі буде залежати, які терміни і психологічні прийоми слід застосувати в тексті: ті, що впливають на слухове сприйняття, візуальний або образний ряд.

При використанні ПФ важливе врахування і аналіз країнознавчих знань, деяких особливостей перекладу, і, звичайно ж, власний високий лексичний рівень, тому що семантичні зміни, які є результатом мовного контакту, розглядаються як на рівні лексичного значення слова, так і його семантичної структури в рамках міжкультурної комунікації англійської та української мов.

У даному випадку кінцевий переклад політичних текстів повинен зберегти початкову стилістику вихідного документа і схему звернення до конкретного психологічного типу слухача.

Список використаних джерел

1. Бадан А.А., Довгаль І.О. Засоби семантичного визначення ідіоматичних зворотів в процесі перекладу // Соціо-культурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції. – К., 2009. – С. 8-11.
2. Селезнева Г.Я. Политическая фразеология / Методическое пособие по специальности. – Воронеж, 2004, – С. 23-46.
3. Солодушкина К. А. English phrasal verbs in the language of business/ Методическое пособие. – Санкт-Петербург, 2005, – С. 53-80.
4. Cowie, A. P. The treatment of collocations and idioms in learners' dictionaries/ Applied Linguistics, 1981. – Р. 223-235.
5. Grant, Lynn E. A Corpus-Based Investigation of Idiomatic Multiword Units/ a thesis for a degree of Doctor of Philosophy in Applied Linguistics, Wellington, 2003. – Р. 110-206.

In the article the means of phrazeological units interpretation in the process of English-Ukrainian translation are analyzed.

Key words: political idioms, phrazeological units, political texts.

УДК 811.161.2'367

О. А. Бакун

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СЕГМЕНТНІ КОНСТРУКЦІЇ З НАЗИВНИМ РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНО-ПОЯСНЮВАЛЬНОГО ЗМІСТУ: СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ

У статті розглянуто структурні різновиди широковживаних у газетних заголовках сегментних конструкцій утворених називним роз'яснювально-пояснювального змісту. Виокремлено типові структурні моделі аналізованих сегментних конструкцій.

Ключові слова: структурна модель, сегмент, називний роз'яснювально-пояснювального змісту, сегментна конструкція, номінативна одиниця.

Вивчення будь-якого явища (лінгвістичного чи екстралінгвістичного) ґрунтуються на особливостях структури і семантики досліджуваних конструкцій.

Такого підходу потребує і розгляд сегментних конструкцій (СК). Це має надзвичайно важливе значення для заголовка газетної статті, як умови читацького інтересу. Адже, на думку Н. Конопленко, «...саме через заголовки можна довідатися про зміст надрукованих матеріалів, не витрачаючи часу на ознайомлення з надлишковою для того чи іншого читача інформацією» [6]. Сегментні конструкції з називним роз'яснювально-пояснювального змісту, виокремлені Н. Валгіною, є широковживаними у газетних заголовках. Такі конструкції є надзвичайно лаконічними й експресивними, «певною мірою реклами і, відповідно, емфатичні» [1, с. 203].

До СК з називним роз'яснювально-пояснювального змісту відносимо двочленні структури, які складаються лише з форм називного відмінка іменника (поширеного чи непоширеного), а також, аналіз науково-теоретичної літератури з теми дослідження та аналіз фактичного матеріалу дозволив долучити до них і двочленні структури, сегмент яких може мати різне морфологічне вираження. Такий структурно-семантичний тип СК є недостатньо вивченим сучасною лінгвістикою, тому заявлену тему вважаємо **актуальною**.

Предметом дослідження ми обрали структурні моделі СК з називним роз'яснювально-пояснювального змісту. Джерелом фактичного матеріалу слугували заголовки газет «Україна молода», «Експрес», «Голос України», «Подільські вісті» та «Високий замок», з яких дібрано і закартковано 1000 СК аналізованого типу. **Метою дослідження** є аналіз функцій СК- заголовків у газетному тексті та виявлення структурних моделей сегмента. Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) опрацювати науково-теоретичну літературу з досліджуваної проблеми; 2) шляхом суцільної вибірки зібрати фактичний матеріал – СК з називним роз'яснювально-пояснювального змісту – із визначеного джерела фактичного матеріалу; 3) визначити типи структурних моделей сегмента у СК з називним роз'яснювально-пояснювального змісту та проаналізувати їх.

Науково-теоретичні дослідження СК (Н. Валгіна [1], Т. Коновалова [5], О. Попов [8]) засвідчують, що СК з називним роз'яснювально-пояснювального змісту є номінативною конструкцією. Тому сегмент виражається або іменником у називному відмінку, або словосполученням – іменник у називному відмінку + атрибутивний, атрибутивно-обставинний компонент (розширювач змісту). Атрибутивний чи атрибутивно-обставинний компонент може бути виражений прікметником, іменником у непрямих відмінках, числівником, присвійним займенниковим прікметником.

Зазначена структурна реалізація СК роз'яснювально-пояснювального змісту уможливлює виділення таких структурних моделей сегмента, засвідчених зібраним нами фактичним матеріалом: